

Cronica Internă

Latifundiile și progresul economic

Adversarii reformelor agrare, chiar atunci când n'au curajul de a tăgădui vădita mizerie a clasei noastre țărănești, încearcă cel puțin să ne dovedească, că pentru această mizerie nu e vinovat decît țăranul însuși, care nu știe să extragă toate foloasele ce i le poate da peticul lui de pămînt, printr'o cultură mai intensivă, etc.

Cu o deosebită mulțumire și cu un lux de demonstrații „științifice” ni se citează țăranii din Apus, cari reușesc să facă să trăiască o familie întregă dintr'un ogor cu mult mai mic decît al celor mai multe din gospodăriile noastre țărănești.

De aci se trage cu multă ușurință concluzia, că nu sîntem în fața unei probleme *agrare*, ci numai în fața unei probleme *agricole*, în fața necesității de a schimba radical sistemul nostru de agricultură, de a ajunge la o cultură mai intensivă spre a fi la „nivelul științific” și a satisface „cerințelor timpurilor moderne”.

Dacă țăranul nostru din Flămînzei, Pîrliți sau Pîrjolîți și-ar lucra ogorul după ultima rețetă a savanților profesori din Hohenheim, Gembloux sau Grignon, el n'ar mai avea nevoie de mai mult pămînt și n'ar năzui la latifundiile vecinilor.

În toată această argumentație se pierde din vedere un mic detaliu: nu numai că țăranii noștri au neglijat să frecventeze cursurile din Hohenheim sau Grignon și statul n'a făcut să vie savanții din Apus la Flămînzei sau Pîrliți, dar încă—și mai ales—că sistemul de cultură dintr'o țară nu atîrnă de buna-voința sau fantazia cuiva, ci este determinat de un complex de împrejurări mai presus de voința oamenilor.

Vom releva numai o singură împrejurare.

Nu e deajuns ca o singură categorie socială într'un stat să aibă la dispoziție o întindere prea mică de pămînt, pentruca să fie cu puțință încercarea măcar de a mări productivitatea solului prin o cultură mai intensivă.

Fără să mai vorbesc de alte condițiuni, ca starea generală de cultură a poporului, capitalurile disponibile, situația ce-o are țara în meca-

nismul economic universal, dar intensivarea culturii nu se poate impune numai prin restrângerea suprafeții agricole în mînile țărănimii, ci ea poate decurge numai din raportul între numărul total al populației unei țări și întinderea totală a terenurilor cultivabile, de care această țară poate dispune.

Cu alte cuvinte: dacă acel milion de gospodării țărănești din România ar dispune de aceleași 3.000.000 de ha. pe care le are astăzi, dar în țara noastră n'ar mai fi alături încă 4.000.000 de ha. ce aparțin proprietății latifundiare, din această situație ar putea rezulta și s'ar impune chiar numai decît o cultură agricolă mai intensivă. Nici într'un caz însă, în situația actuală.

În adevăr, fiind dat că o cultură mai intensivă cere mult mai multă muncă pentru aceeași întindere de pămînt (fac abstracție de celelalte condițiuni, cum am spus), dacă țărăanii noștri ar căuta să-și mărească productivitatea ogoarelor prin o muncă mai intensivă, cine ar mai lucra cele 4.000.000 de ha. ale proprietății latifundiare? Să nu uităm că noi, chiar cu actualul sistem de cultură, simțim lipsa de brațe și sîntem siliți să introducem sute de mii de muncitori agricoli din străinătate.

Nu numai e absurdă teoreticește acea concepție, că am putea avea 3.000.000 de ha. ale proprietății țărănești cultivate intensiv, alături de 4.000.000 de ha. ale proprietății latifundiare lăsate în părăginire din lipsa de brațe, dar realizarea ei este și materialmente imposibilă.

Viața economică are și ea mecanica ei fatală, legi imperioase cărorora nu se poate sustrage. Cele 4.000.000 de ha. *trebuesc* muncite. Și toată istoria lumii ne învață că, pentruca *pămîntul altuia* să fie cultivat, nu sînt decît două mijloace: munca forțată de rob, sau nevoia economică a muncitorului „*liber*”.

Din necesitatea economică de a face ca cele 4.000.000 de ha. ale *altora* să fie muncite de țărănimea noastră, s'a născut tot aparatul învoelilor noastre agricole, și aici, față de raportul abnorm între întinderea proprietății țărănești și a proprietății latifundiare, e tot misterul aceluia caracter înfricoșător pe care-l au aceste învoeli.

În agricultură, spre deosebire de industrie, aplicarea unui capital mai mare sau desfășurarea unei energii de muncă mai mare, necesitate prin intensivarea culturii, e departe de a fi proporționată cu rezultatele ce se pot obține. Acest fapt a făcut pe economiști să formuleze relativ la agricultură faimoasa lege a „*produsului mai puțin decît proporțional*” („*rendement moins que proportionnel*”), pe cînd în industrie orice sporire de capital sau de energie produce relativ tot mai mult („*rendement plus que proportionnel*”).

De-aci rezultă că, în certe condițiuni, o agricultură din punctul de vedere *tecnic* mai „*rațională*”, mai intensivă, poate fi *economicește* cu *desăvîrșire* „*nerațională*”, dezavantajoasă, chiar dăunătoare.

O țară, care, în asemenea condiții, ar încerca să-și *raționalizeze*

cultura pământului, să introducă o „agricultură științifică“, s'ar pune, ea însăși, într'o stare de inferioritate, dacă această ipoteză gratuită și fantastică ar fi admisibilă.

Pentru a ilustra acest adevăr, cunoscutul economist și statistician englez Mulhall face următorul calcul relativ la Belgia, unde, cum se știe, proprietatea țărănească este și mai parcelată decît la noi :

„Cu toată stăruința și superioritatea de cultură a acestui popor, țara nu produce hrană mai multă decît pentru 60% din populațiune, pentru rest trebuie să importeze. Dar dacă teritoriul regatului ar fi fost mai întins, cu acelaș număr de brațe ocupat în agricultură (adică : cu un sistem de cultură mai extensiv), s'ar fi putut produce hrana pentru 11 milioane de suflete, adică pentru un număr îndoit decît populațiunea actuală a Belgiei,—fiindcă, dacă sistemul intensiv dă maximum de produs pe hectar, el necesitează o enormă cheltuială de muncă“¹⁾

Ipoteza prevăzută de Mulhall e realizată în România, mulțumită faptului că, alături de gospodăriile pitice ale țăranilor, avem o proprietate latifundiară atît de întinsă. De aci rezultă cit de ineptă este din punct de vedere economic pretențiunea ca țărănimea noastră să caute scăpare exclusiv în intensivarea culturii, cită vreme va dura această situațiune de fapt.

Mai mult. De aici rezultă că repartizarea proprietății agrare în România, cu latifundiile ei atît de întinse, este necompatibilă chiar cu cea îmbunătățire a culturii agricole în gospodăriile țărănești, care ar fi cu puțință din considerații pur economice.

Anume, pentruca să asigure cultivarea atît de primitivă încă a latifundiilor noastre, sistemul nostru agrar trebuie să ducă la paroxism nevoia țaranului nostru, lipit de bucățica lui de pământ, și să-l împiedice să tragă toate foloasele posibile din ogorul lui propriu.

Astfel, regimul latifundiar apare nu numai ca o cauză fatală a mizeriei țărănești, dar el împiedecă și progresul nostru economic. Sub acest regim, nu numai că „agricultura mare“ a trebuit necesar să ia acea înfățișare sălbatică, cunoscută de toți, dar, ca o condițiune de viață pentru latifundiile noastre, și „agricultura mică“, a țaranului, a trebuit să cadă până la ultimul grad de dezorganizare și de risipă zădarnică a puterilor solului și a muncii omenești.

O repartizare mai sănătoasă a proprietății funciare se impune deci nu numai pentru a ridica clasa noastră țărănească, ci și pentru a asigura progresul culturii agricole și dezvoltarea noastră economică întregă.

* * *

În cronică precedentă am citat părerile unor economiști autorizați cari, dacă susțin necesitatea economică, în certe condițiuni, a proprietății mari, tăgăduesc însă hotărît orice rațiune de a fi latifundiilor.

1) Mulhall, — „Agriculture“ în *The Dictionary of Statistics*, p. 623.

Dacă, în lumina considerațiilor de mai sus, putem afirma că latifundiile noastre sînt și cauza ruinii țărănimii, și în același timp piedeca progresului economic, cîteva fapte ne vor lămuri îndată că țărănimia noastră, așa ruinală și decăzută cum este, se prezintă totuși ca un factor de cultură agricolă cu mult mai superior decît latifundiarul și marii noștri proprietari.

Nici măcar din punctul de vedere al rolului ei economic, din punctul de vedere al capitalului ce-l dă agriculturii noastre, proprietatea mare, la noi, nu-și poate justifica menirea socială.

În agricultură, capitalul este reprezentat prin unelte și mașini agricole, și prin vitele de muncă.

Din statistica agricolă publicată de Ministerul de domenii, rezultă un fapt uimitor, că în România, cu toată întinderea mai mică a proprietății țărănești față de cea latifundiară, totuși capitalul agricol se află mai cu deosebire în minile acestei țărănime flămînde. Iată cifrele pe care le veți putea găsi și în instructivul discurs al d-lui Vintilă Brătianu, rostit cu prilejul discuțiilor asupra Casei Rurale în Cameră:

Proprietarii mari posedă, de pildă, numai 42.000 de pluguri, pe cînd țărăni 474.000; grape de fier, un instrument perfecționat, cum cu drept cuvînt arată d. Vintilă Brătianu, în posesiunea proprietarilor mari sînt numai 21.000, iar la țărani 25.000; rarițe de fier, la proprietarii mari 3.000, la țărani 13.833; mașini de secerat, la proprietarii mari 3.560, la țărani 10.556; chiar triori—o mașină nouă pentru cultura noastră—sînt la proprietarii mari 2.745, la țărani 2.982; vînturători, la proprietarii mari 6.056, la țărani 17.678; mașini de bătut porumb, la proprietarii mari 1.276, la țărani 7.669, etc. 1).

Acelaș raport paradoxal îl constatăm în ce privește vitele de muncă.

Din nenorocire, în lucrarea menționată a d-lui Colescu nu găsim date relative la repartizarea vitelor de muncă între proprietarii mari și țărani, dar putem găsi cifrele necesare în ancheta asupra animalelor domestice, făcută în 1901 tot de Ministerul de domenii. Din acea anchetă rezultă că proprietarii mari și arendașii au în total 202.056 de vite cornute, iar țărăni 2.253.177; cu alte cuvinte, proprietarii au abia 8,2% din speța bovină, iar țărăni 91,8%; tot așa în ce privește speța calvină, proprietarii mari au numai 41.179 de capete, pe cînd țărăni 732.598, adică cei dintîi 5,3%, pe cînd țărăni 94,7%.

Această statistică se referă la totalul de capete de vite dintr-o speță, indiferent dacă servesc sau nu la agricultură. În ce privește vitele de muncă propriu zise întrebuințate în agricultură,—„trăgători”,—nu avem date relative la repartizarea lor între marii proprietari și țărani, dar numai în ce privește cifrele globale. Dacă însă vom ținea samă că proporția între „trăgători”, vitele de muncă, ce aparțin țărănilor și pro-

1) L. Colescu,—„Statistica agricolă a Romîniei”. București, 1907. p. 70—71.

prietarilor, nu se poate deosebi mult de proporția în ce privește repartizarea vitelor de speță bovină și cavalină în întregime, putem afirma că tabela următoare reprezintă, cu multă aproximațiune, repartizarea capitalului în vite de muncă între gospodăriile țărănești și cele mari :

Vitele de muncă întrebuințate în agricultură ¹⁾

Repartizarea „trăgătorilor“	Total	Proprietari și arendași		Țărani și muncitori de pământ	
		Numărul	%	Numărul	%
Boi	1.148.312	94.161	8,2	1.054.151	91,8
Cai	710.929	37.679	5,3	673.250	94,7
Total de „trăgători“ în agricultură	1.859.241	131.840	7	1.727.401	93

Chiar dacă am socoti că am presupus greșit aceeași proporție în ce privește „trăgătorii“ ca și la totalul de vite din speța bovină sau cavalină, totuși e vădit, că din cele 200.000 de vite cornute și 40.000 de cai ai marilor proprietari, oricât de multe ar servi ca „trăgători“ în agricultură, oricât de puține ar fi vaci, cai de lux, animale tinere, etc., totuși situația nu se poate prea mult îndepărta de cea rezumată în tabela de mai sus :

93 % din „trăgători“ aparțin țăranilor și numai 7 % proprietarilor și arendașilor, *cu toate că întinderea proprietății țărănești e cu mult mai restrinsă!*....

* * *

Din datele de mai sus rezultă acel fapt extraordinar, că țăranul nostru lipit pământului este în acelaș timp și *marele capitalist* în agricultura noastră, că însăși marea proprietate este cultivată mai cu deosebire mulțumită capitalului lui în vite, mașini și unelte.

Dar, în loc ca din această situație să decurgă prosperitatea economică a țăranimii noastre, tocmai acest „capital“, printr'un lugubru paradox, servește pentru a mări mizeria și robia țăranului; tocmai mulțumită vitelor sale, *cari sînt indispensabile pentru cultivarea moșiilor latifundiare*, asupra țăranului pe deoparte cad, cum a spus odată d. P. P. Carp în Cameră, toate riscurile agriculturii, proprietarul liberîndu-se

1) Vezi „Anuarul statistic al Romîniei“, 1905, p. 188—9.

chiar de sarcina de a se îngriji de vitele necesare gospodăriei sale, de a le crește și de ale întreține în timpul iernii, iar pe de altă parte tocmai nevoia de a asigura pășune și finaț acestor vite, ce muncesc mai ales pe moșia proprietarului, este acea pîrghie, în aparatul învoelilor noastre agricole, care servește pentru robirea desăvîrșită a stăpînului acestor vite!...

Se poate închipui o situație mai ineptă și mai intolerabilă?..

* * *

Acestea sînt rezultatele sistemului agrar paradoxal în care trăim. El nu numai că lovește astfel interesele țărănimii, cea mai numeroasă și mai interesantă clasă socială la noi, nu numai că apare ca o piedică pentru progresul nostru economic, dar jignește și simțul nostru de dreptate și chiar bunul simț prin încălcarea neînchipuitelor contradicțiuni inerente lui, prin fantastica complicațiune de situațiuni absurde și nedrepte.

În asemenea împrejurări, predica platonicească a culturii intensive ne pare nu numai lipsită de orice eficacitate, dar și ca o fățarnică și crudă bătae de joc de suferințele unui popor întreg.

Teoriile, mai mult sau mai puțin profunde și sincere, asupra libertății economice și a drepturilor sacro-sante ale proprietății nu pot servi de scut acestei realități triste.

Voiu mai reveni și în Cronica viitoare.

C. Stere

